

УДК 340.111

Л.С. Анохіна, кандидат юридичних наук,
доцент, експерт Науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру при ГУ МВС України
в Автономній Республіці Крим

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО МОВИ ЕКСПЕРТНИХ ДОКУМЕНТІВ

Досліджено питання щодо окремих вимог до мови експертних документів згідно з чинним законодавством, висловлено окремі зауваження та обґрунтовано пропозиції щодо підвищення її якості.

Ключові слова: мова експертного документа, вимоги до експертних документів.

Исследованы вопросы, касающиеся отдельных требований к языку экспертных документов согласно действующему законодательству, высказаны отдельные замечания и обоснованы предложения по усовершенствованию его качества.

The issues of specific requirements to the language of expert documents according to the current legislation are discussed. Every particular observation is given and the proposals according the legal regulation improvement of this activity are substantiated.

Мова експертного документа, особливості створення і використання юридичної термінології є самостійною і важливою проблемою правозастосовної техніки. Її розв'язання здатне не тільки підвищити якість правозастосовної діяльності, а й створити передумови для успішної реалізації чинного законодавства в умовах режиму законності. Важливим чинником вирішення зазначеної проблеми є вимоги, які висуваються до мови правозастосовних актів, до яких можна віднести доступність змісту, його стислість, логічність і точність.

Доступність мови досягається насамперед простотою словникового запасу, яким користуються експерти. Цей запас обов'язково повинен бути пропорційним рівню правової культури учасників судочинства, відповідати загальному рівню їх досвідченості.

На необхідність викладення правозастосовних документів зрозумілою і доступною для розуміння мовою зверталась особлива увага ще у перші десятиріччя існування радянської держави. Історичний аналіз розвитку радянського законодавства свідчить про наявність тенденції залежності мови експертних документів від рівня поінформованості працівників експертних підрозділів, їх культури, що, у свою чергу, залежить від рівня системи середньої та вищої освіти, роботи засобів масової інформації тощо.

Сучасна Україна як правова держава і українське громадянське суспільство формуються в умовах широкого використання досягнень загальної культури людства, тобто виходу за національні межі, приєднання до інтернаціональних інфор-

маційних технологій, глобалізації всіх суспільних процесів у загальносвітовому просторі. Зазначені чинники суттєво трансформують свідомість практично всіх прошарків суспільства і, звісно, впливають на мову законодавства, у тому числі мову міжнародних правозастосовних актів.

Говорячи про використання «інтернаціональної» правової мови, слід мати на увазі такі аспекти. По-перше, терміни і вислови «інтернаціональної» правової мови оптимальні і правильно визначають відповідні поняття. По-друге, вони доволі міцно увійшли до міжнародного лексикону, і їх вживання вмотивовано. По-третє, їх значення розширюється та пояснюється у самому експертному документі [1, с. 64].

У контексті зазначеного слід пам'ятати, що вимога стосовно доступності викладення тексту експертного документа не повинна бути на заваді повноті, точності та глибині формування експертних висновків, призводити до спрощення та примітивності.

Слід зазначити, що суспільні відносини, які входять до сфери правового регулювання, доволі складні за своєю структурою, суб'єктивним складом, умовами та механізмом реалізації, що не може не відобразитися на техніці викладення відповідних положень, адже криміналістична юриспруденція має справу зі складними багатограними та специфічними поняттями тактики, техніки, методики та інших фахових галузей знань, а отже, важливе значення має пошук шляхів перекладу цих знань юридичною мовою. Робота за цим напрямом може бути оптимізована шляхом підготовки і видання словника легітимної криміналістично-правничої термінології, терміни якого повинні бути обов'язковими для вживання усіма розробниками проектів експертних документів [2, с. 81, 84].

Підвищення якості експертного документа пов'язано ще з однією проблемою, яка стосується як його мови, так і змісту. Йдеться про вживання жаргонної лексики.

Доступність мови експертного документа значною мірою повинна залежати від того, на кого він безпосередньо розповсюджує свою дію, на яку сферу суспільних відносин розрахований (зокрема, документи, розраховані на фахівців, повинні містити фахові терміни, а документи, розраховані на колективи та об'єднання, повинні викладатися простою та доступною мовою).

Обов'язковою властивістю експертного документа, що забезпечує його зрозумілість, є стислість юридичної мови його викладення. Логічний зв'язок між значеннєвими конструкціями документа тим вищий, чим більш компактними реченнями та словосполученнями викладено його зміст. Важливе значення під час підготовки документа має комплексне об'єднання юридичної логіки, правил формальної логіки, морфологічної та синтаксичної структури тексту документа. Це може бути досягнуто саме стислістю використаної мови.

Отже, стислість викладення експертного документа — це оптимальна економічність викладення думки експерта. У цьому документі все важливо, і вимога його зрозумілості повинна досягатись не за рахунок повторів, а за рахунок точності юридичних понять і конструкцій.

Точність експертного документа — це та специфічна його особливість, що унеможлиблює вільне тлумачення його змісту. Тому однією з основних вимог правозастосовної техніки є використання термінів, які мають точне значення, а також слів, які повинні максимально повно і точно відтворювати думку експерта, не залишаючи сумніву стосовно вкладеного у них змісту [2, с. 92].

На сьогодні доволі активно у правові документи (у тому числі і в законодавчі акти та експертні документи) проникає простомовна та жаргонна лексика — різновид розмовно-побутової мови. Такі вирази не є офіційним лексичним стандартом, а отже, в офіційному правовому лексиконі їх не повинно бути. Використання такої лексики в юридичному регулюванні потрібно розглядати як виняток, як нетипову ситуацію. Відповідь на запитання, коли і в яких випадках дозволено чи потрібно використовувати так звану нестандартну лексику, можна знайти у правилах вживання побутових і жаргонних слів та висловлювань у законодавстві. Проте слід пам'ятати, що правові норми — це офіційне висловлення волі держави та її інтересів, а тому нейтралітет і «холодність» стилю правових документів закладено природою права, його соціальним призначенням. Крім того, слід також враховувати й естетичний критерій [3, с. 88].

Таким чином, експертні документи (які є різновидом правозастосовних актів) несуть у собі функціональне навантаження у межах відповідного юридичного процесу. Мова таких документів повинна забезпечувати досягнення головної процесуальної мети — успішне, об'єктивне, всебічне вирішення юридичної справи в установленій термін. Саме мова експертного документа є тим інформаційним каналом, який доводить до відома всіх учасників процесу результати експертизи, створюючи передумови для прийняття правильного рішення у справі в цілому. Отже, вдосконалення мови експертних документів — важливий напрям підвищення якості роботи усіх експертних підрозділів.

Список використаної та рекомендованої літератури

1. Керимов Д.А. Законодательная техника / Д.А. Керимов. — М., 1998. — 127 с.
2. Харітонов Є. Деякі міркування з приводу нормотворчості / Є. Харітонов, О. Підпригора // Право України. — 2000. — № 8.
3. Законодательная техника / [под ред. Д.А. Керимова]. — Л. : ЛГУ, 1965.
4. Иванников И.А. Теория государства и права : учебник / И.А. Иванников. — М. : Юрлитинформ, 2011. — 392 с.
5. Ершов В.В. Правопонимание, правотворчество и правоприменение / В.В. Ершов // Российское правосудие. — 2008. — № 5.
6. Ковальський В.С. Правотворчість: теоретичні та логічні засади / В.С. Ковальський, І.П. Козінцев. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 192 с.
7. Прадід Ю.Ф. Вступ до правової лінгвістики : навч. посіб. / Ю.Ф. Прадід ; за ред. О.Н. Ярмаши. — Сімферополь : Доля, 2002.
8. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник / О.Ф. Скакун. — 2-е вид. — К. : Аперта; КНТ; ЦУЛ, 2010. — 520 с.
9. СУ РРФСР (1921, № 60, ст. 600); СУ РРФСР (1925, № 9, ст. 64) // Советская юстиция. — 1931. — № 27.
10. Шемшученко Ю.С. Конституційні засади системи законодавства України / Ю.С. Шемшученко // Вісник Академії правових наук України. — 1993. — № 1.